

ШЛЯХИ ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку українського суспільства свідчить про необхідність змін у процесі морального виховання дітей шкільного віку і пошуку нових шляхів поліпшення його ефективності.

Мета статті – пошук можливостей підвищення ефективності морального виховання дітей шкільного віку в умовах сучасності. **Завданням** даної статті є висвітлення важливості та необхідності підвищення ефективності процесу морального виховання дітей шкільного віку.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв’язання даної проблеми. Аналіз наукової літератури свідчить про інтерес науковців до проблеми морального виховання підростаючого покоління (Дем’янюк Т., Духнович О., Зайченко І., Наточій А., Подласый І., Семиченко В., та інші). Однак питанню морального виховання дітей шкільного віку у наукових роботах уваги приділено недостатньо.

Виклад основного матеріалу.

Взаємодія учителя й учня сприяє розвитку міжособистісних стосунків між ними, що покращує розуміння індивідуальної поведінки школярів, а у свою чергу і ефективність процесу морального формування. Як свідчать результати нашого дослідження (незалежно від віку дитини), результативність педагогічного впливу на дитину залежить значною мірою від психодіагностики, що на думку А. Наточія, допомагає учителеві вирішувати різноманітні виховні завдання:

1. З метою об’єктивної оцінки результатів навчання, визначення впливу та ефективності методів, засобів і змісту навчання на психічний розвиток вчитель проводить психологічні зрізи (заміри) і повторює їх через певні періоди з урахуванням вікових особливостей.

2. Виявивши рівень розумового розвитку школяра на початку навчання, учитель пізніше може фіксувати зміни чи збереження цього початкового рівня наприкінці навчального року.

3. Результати психодіагностики дають змогу вчителю заздалегідь планувати форми, види навчальної та виховної роботи і впливати на загальний розвиток учнів, забезпечуючи індивідуальний і диференційований підхід.

4. Тільки конкретні дані про зміну рівня психічного розвитку за певний період дають змогу педагогу зробити висновки, чи було навчання розвиваючим. Регулярна психодіагностика допомагає класному керівнику об'єктивно оцінити свою роботу.

5. Оцінка результатів діагностики психічного розвитку того чи іншого учня має проводитися вчителем шляхом зіставлення результатів попередніх діагностичних оцінок за минулий віковий період.

6. Психодіагностика має виявляти не тільки наявний рівень розвитку учня, розкривати сильні і слабкі сторони його мисленнєвої діяльності, а й враховувати перспективи розвитку, без чого неможлива продуктивна індивідуалізація навчання, корекційна робота з окремими учнями. Психодіагностика забезпечує вироблення єдиного підходу до навчально-виховної роботи з учнями, дає змогу конкретніше планувати весь процес навчання і виховання.

7. Розв'язання системи діагностичних завдань, пов'язаних із дослідженням особистісного і розумового розвитку школярів, забезпечує правильне прогнозування їхнього подальшого розвитку [5, с. 163-164].

Характеризуючи моральне становлення дітей шкільного віку, учитель встановлює мету виховання, але критерії оцінки можуть бути різні. Єдині критерії прогнозування характеру поведінки учнів сучасних загальноосвітніх закладів допомагатиме учителям ефективніше реагувати на зміни у моральному розвитку учнів (своєчасно і цілеспрямовано здійснювати попередження аморальних проявів у поведінці дітей) [5].

Серед різних критеріїв та показників поведінки А. Наточій виокремлює декілька, що дають змогу ефективно стежити за моральними змінами у поведінці дітей шкільного віку та своєчасно реагувати на аморальні її прояви:

- знання моральних норм та правил поведінки;
- ставлення до моральних норм;
- мотиви, які відображають міру реформованості моральної сфери особистості;
- характер спілкування підлітків у соціальному оточенні [5].

Проведене нами дослідження дає змогу стверджувати, що виховання дітей в сучасних сім'ях не відбувається однаково (розуміння цілей виховання, і формулювання його завдань, і цілеспрямоване вживання методів та прийомів виховання, облік того, що можна і чого не можна дозволити у стосунках з дитиною), наслідком цього є не однакова ефективність процесу морального формування підростаючого покоління.

Наше дослідження свідчить про доцільність виділити тактики виховання: диктат, опіка, невтручання і співпраця.

Диктат в сім'ї можна назвати, коли батьки своїм авторитетом гнітять дітей і часто із спонук, аби діти жили успішніше за них. Наслідком такої педагогічної дії з боку батьків є пригнічення мрій і інтереси дитини. Надмірне кохання не дозволяє батькам бути об'єктивними під час виховного процесу. Сім'я - один з головних інститутів, які приймають участь в моральному формуванні майбутньої особистості [2].

Проведене нами дослідження дає змогу стверджувати, що батьки повинні вимагати від дитини дотримання моральних норм, але якщо дитину наказувати або заставляти, щось робити, то вона буде обманювати або грубити своїм вихователям. Якщо змусити дитину робити те, що вона не хоче, то будуть зломлені її позитивні особисті якості (самостійність, відчуття власної гідності, ініціативність, впевненість в собі і в своїй можливості).

Опіка з боку батьків - зайве прагнення батьків задовольнити усі потреби дитини, і захистити її від турбот, зусиль і труднощів, переймаючи їх на себе. Таке прагнення батьків, блокує процес підготовки їх дітей до реального дорослого життя. Як результат такого виховання, в дитини виникатиме бажання віддалитися від вирішення сімейних, або інших життєвих проблем [2].

Основою тактики “невтручання” є система міжособистісних стосунків в сім’ї, побудована на незалежному існуванні дорослих від дітей. При цьому співіснують два світи: дорослих і дітей, які не переходять позначену умовну “лінію” [2]. Як свідчать отримані нами результати дослідження, стосункам такого типу сприяє пасивність в поведінці батьків.

Тип співпраця передбачає міжособистісні стосунки в сім’ї із загальними цілями і завданнями спільної діяльності, що сприяє подоланню дитиною власного егоїзму. Сім’я, в якій тип стосунків співпраця, є групою високого рівня розвитку (колективом).

На нашу думку, ефективність морального формування дітей шкільного віку залежить від стилю сімейного виховання та прийнятих в сім’ї цінностей.

Серед стилів сімейного виховання А. Джуринський відзначив три основних: демократичний; авторитарний; потурання [2].

У демократичному стилі головними є інтереси дитини. Так у випадку авторитарного стилю в сім’ї відбувається нав’язування дитині думок і бажань батьків. Потурання характеризують невтручанням батьків у поведінку своїх дітей [2].

Дослідження М. Лисиної свідчать, що самосвідомість особистості залежить від особливостей сімейного виховання. Дітям, вихованню яких батьки приділяють багато часу, позитивно ставляться до оточуючих, в них хороші фізичні і розумові дані, а в сім’ях де не вистачає часу на спілкування с дітьми і на їх виховання, то і результати досягнень таких дітей відповідні [2].

У сім’ях, де батьки постійно засуджують дитину, вона відчуває, що не відповідає вимогам батьків і відстороняється від життєвої дійсності.

Неадекватність в поведінці дитини виявляється, якщо її часто хвалять, і за малі досягнення дарять подарунки (дитина звикає до матеріальної винагороди).

У сім'ях де в дітей нормальна самооцінка, увагу до особистості дитини (її інтересам, смакам, стосункам з друзями) поєднують з достатньою вимогливістю. Батьки зайво не карають і хвалять, коли дитина цього заслуговує. У випадку коли в дітей знижена самооцінка, вони не мають в сім'ї достатнього контролю з боку батьків, і відчують їх байдуже ставлення до них.

Як відзначив А. Джуринский, діти із завищеною самооцінкою і престижною мотивацією розраховують тільки на успіх, їх уявлення про майбутнє те ж оптимістичні. Якщо в дітей низька самооцінка, то вони не претендують на значні досягнення ні в майбутньому ні сьогодні і не ставлять перед собою високих цілей бо постійно невпевнені в своїх можливостях та швидко гамуються з рівнем успішності, який складається на початку навчання [3; 4].

Проведене нами дослідження дає змогу стверджувати, що в шкільному віці у дітей набуває стійкості тривожність, якою сприяє постійна незадоволеність навчанням з боку батьків (тимчасові труднощі в сім'ї або в навчанні дитини, очікування кращих результатів від дитини, нереальні вимоги до нього, тощо).

Інший підхід до проблеми морального формування дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи відзначили дослідники Т. Дем'янюк, О. Духнович, В. Семиченко, О. Урбанская, на їхню думку, вже з самого народження дитина залежить від матері, під впливом якої починається її розвиток. Батьки - це перша сполучна ланка між дитиною і оточенням, перші вихователі і учителя. Саме батьки повинні прищепити дитині бажання удосконалюватися, постійно створюючи умови для її мотивації. У важкому процесі формування особистості, батькам необхідно контролювати багато дитячих проблем (труднощі в навчанні, спілкуванні з оточуючими, інтереси, захоплення, тощо), навчити

дитину любити книги, заохочувати самостійне читання, читати її вголос. Дослідники вважають, що не потрібно звинувачувати дітей за невдачі, причиною якої може бути нерозуміння, або конфлікт між батьками і учителями. Аби уникнути таких випадків, батькам необхідно підтримувати сприятливий психологічний клімат в сім'ї і постійно контактувати з школою, а вчителям вивчати своїх учнів не лише в школі (систематично відвідувати сім'ї учнів, секції, гуртки, спілкуватися з їх друзями, тощо) [1; 3; 7; 8].

Поділяємо переконання І. Подласого, що відзначив виховний процес як основу морального формування. Дослідник підкреслює важливу особливість виховного процесу - безперервність. Виховання в школі - є безперервний процес, систематичної взаємодії вчителів з учнями. Якщо виховний вплив на школяра з боку вчителів зупиняється, то доведеться налагоджувати його з самого початку, втративши витрачене на це час і зусилля, оскільки виховання є комплексним процесом і означає єдність цілей, завдань, змісту, форм і методів. Моральне формування особистості відбувається комплексно, тоді і педагогічний вплив також повинен бути комплексним [6, с. 244-245].

Висновки та перспективи подальшого розгляду.

Спираючись на отримані результати нашого дослідження можемо стверджувати, що основами ефективного морального формування дітей шкільного віку є: скоординована взаємодія сім'ї і школи в процесі виховання школярів; особистий морального приклад учителя; індивідуальні особливості дитини; взаємини школярів з оточуючими у школі, дома і на вулиці.

Список літератури

1. Дем'янюк Т. Д. Народознавство в школі: досвід, проблеми, пошуки / Т. Д. Дем'янюк. – К. : Інформ. вид. центр «Київ», 1993. – 80 с.
2. Джуринский А. Н. Развитие образования в современном мире : Учеб. пособие. / А. Н. Джуринский - М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. - 200 с.

3. Духнович О. В. Народна педагогіка / О. В. Духнович. – К. : Наук. думка, 1991. – 197 с.

4. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. / І. В. Зайченко - К. : «Освіта України», «КНТ», 2008. - 528 с.

5. Наточій А. М. Підлітки : Практико-орієнтований посібник. / А. М. Наточій – Миколаїв : Вид-во “Іліон”, 2007. - 276 с.

6. Подласый И. П. Педагогика начальной школы : Учеб. пособие для студ. пед. колледжей. / И. П. Подласый - М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. - 400 с.

7. Семиченко В. А. Психологія особистості / В. А. Семиченко. – К. : Видавець Ешке О. М., 2001. – 427 с.

8. Урбанская О. Н. Работа с родителями младших школьников : пособие для учителя / О. Н. Урбанская. – М. : Просвещение, 1986. – 192 с.

АНОТАЦІЯ

На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури визначено сутність процесу морального виховання дітей шкільного віку, проведено аналіз різноманітних підходів до вирішення цієї проблеми. Результати проведеного аналізу свідчать, про необхідність морального виховання дітей шкільного віку, що складає основу загального морального розвитку зростаючої особистості.

Ключові слова: моральне формування, моральні чинники, моральні цінності, моральне виховання.

АННОТАЦИЯ

На основе теоретического анализа психолого-педагогической литературы определена сущность процесса морального воспитания детей школьного возраста, проведен анализ разнообразных подходов к решению этой проблемы. Результаты проведенного анализа свидетельствуют, о необходимости

морального воспитания детей школьного возраста, который составляет основу общего морального развития растущей личности.

Ключевые слова: моральное формирование, моральные факторы, моральные ценности, моральное воспитание.

SUMMARY

On the basis of theoretical analysis of psychological and pedagogical literature essence of process of the moral educations of children of school age is certain, the analysis of the various going is conducted near the decision of this problem. The results of the conducted analysis testify, about the necessity of the moral educations of children of school age which makes basis of general moral development of growing personality.

Key words: moral forming, moral factors, moral values, moral education.